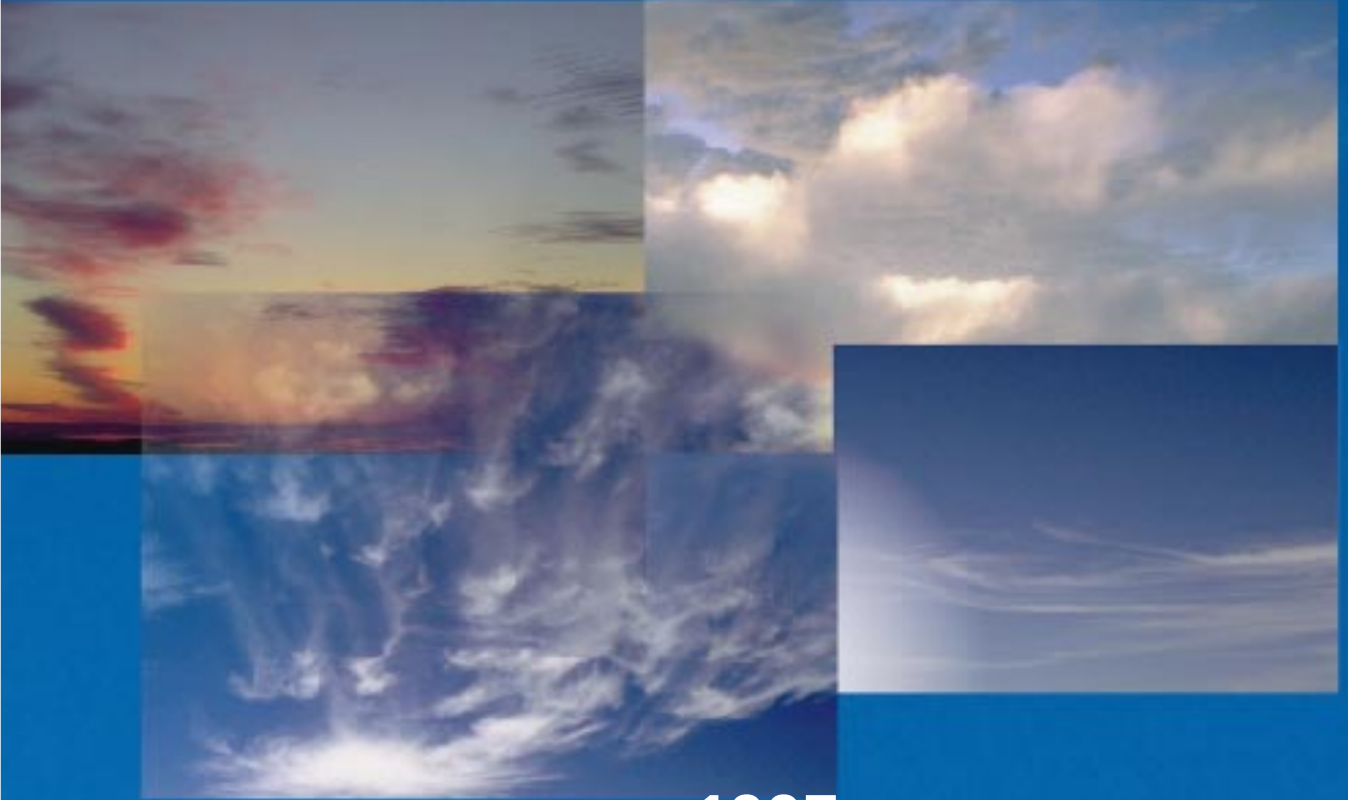

Befolkningsrapport

Social trygghet & sociala åtgärder

1997

Sysselsättning & socialpolitik

Europeiska kommissionen

Befolkningsrapport

1997

Sysselsättning & socialpolitik

Social trygghet och sociala åtgärder

Europeiska kommissionen

Generaldirektoratet för sysselsättning, arbetsmarknad
och socialpolitik
Enhet V/E. 1

Manuskriptet färdigställdes i september 1997

Dokument utfärdat på grundval av KOM(97) 361 slutlig.

Meddelande till läsaren:

All statistik som redovisas i den här rapporten har tillhandahållits av Europeiska gemenskapernas statistikkontor.

En stor mängd övrig information om Europeiska unionen är tillgänglig på Internet via Europa-servern (<http://europa.eu.int>).

Kataloguppgifter finns i slutet av publikationen.

Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, 1998

ISBN 92-828-0878-5

© Europeiska gemenskaperna, 1998
Kopiering tillåten med angivande av källan.

Printed in Germany

Innehållsförteckning

Inledning	5
Del 1 — Befolkningsutvecklingens inverkan på arbetsmarknaden	7
Del 2 — Den regionala dimensionens betydelse	19
Del 3 — Befolkningstrender i ansökarländerna	29
Bilaga	33

Inledning

Befolkningsfrågor blir allt viktigare i och med att långsammare befolkningstillväxt och äldre befolkning gör att befolkningspyramiden ändrar form i allt snabbare takt. Slutsatsen i förra årets rapport (1) var att de nuvarande trenderna skulle leda till att antalet personer över 60 år skulle öka med 50 % under de närmaste 30 åren samtidigt som antalet ungdomar (0–19 år) och vuxna (20–59 år) skulle minska med 11 % respektive 6 %.

Effekterna av den tydliga utvecklingen mot en mycket äldre befolkning kommer att finnas kvar ända fram till mitten av nästa sekel.

De första effekterna av att befolkningen åldras märks redan på välfärdsområdet – särskilt i fråga om pensioner, men även inom sjukvården. Detta kommer att leda till stora framtida belastningar på välfärden, som till största delen finansieras med de skatter som den yrkesverksamma befolkningen betalar. Utvecklingstendenserna visar på att vi kommer att få uppleva både en minskning av den arbetsföra befolkningen och en ökning av antalet äldre människor. I takt med att de äldre blir fler kommer deras roll i samhället att bli allt viktigare. Detta innebär att befolkningsfrågorna redan är en nyckelfaktor för arbetet med att modernisera välfärden.

Befolkningsutvecklingen kommer också att påverka hur den arbetsföra befolkningen, som är grunden för arbetskraften, kommer att se ut i framtiden. Vilka demografiska förändringar kommer att ske i arbetskraften? Hur kommer förändringarna att påverka arbetsmarknaden? Behövs det särskilda åtgärder för att bemöta befolkningsutvecklingen? Detta är de frågor som vi i del 1 av den här rapporten kommer att försöka undersöka.

Situationen på EU-nivå kommer att få en socioekonomisk inverkan även på regional nivå. Detta är ämnet för rapportens andra del. Bland viktiga frågor märks följande: Kommer befolkningsutvecklingen att bidra till att minska skillnaderna mellan olika regioner eller kommer vissa regioner att ställas inför obalans i tillväxten? Hur kan man på lokal nivå avpassa arbetsmarknaden efter den arbetskraft som finns att tillgå? Kommer ramen för åtgärderna att vara olika för olika regioner?

Syftet med rapportens tredje del är att beskriva de viktigaste befolkningstrenderna i de tolv länder som har ansökt om medlemskap i EU (2). Analysen syftar till att ge en bättre förståelse av befolkningsfrågornas betydelse för dessa länder, där genomgripande ekonomiska förändringar för närvarande sker.

Befolkningsutvecklingen kommer framdeles att vara en nyckelfaktor för arbetet med att analysera problem och utarbeta lämpliga politiska åtgärder på en rad områden, från välfärd och sysselsättning till strukturpolitik. Unionen har ett stort behov av ett medel- och långsiktigt perspektiv vid beslutsfattande inom politiken.

Därför lägger kommissionen fram denna *Befolkningsrapport 1997* som ett diskussions- och åtgärdsunderlag för politiska beslutsfattare inom hela EU.

(1) Se *The Demographic Situation in the European Union – 1995* ("Befolkningsituationen inom Europeiska unionen – 1995"), Europeiska kommissionen, Generaldirektorat V.

(2) Malta har tagits med fastän landet för närvarande har lagt sin medlemskapsansökan på is.

Del 1

Befolkningsutvecklingens inverkan på arbetsmarknaden

Det finns många samband mellan befolkningsutvecklingen och arbetsmarknaden. Tre av dem förtjänar särskild uppmärksamhet:

1. Befolkningsutvecklingen påverkar arbetsmarknadens inre kännetecken. Den tillgängliga arbetskraftens struktur och storlek ändras, vilket påverkar de grundläggande förutsättningarna på arbetsmarknaden.
2. Befolkningsutvecklingen påverkar även arbetsmarknaden genom att utsätta välfärdssystemen för påfrestningar. Obalans mellan antalet personer i och utanför arbetskraften påverkar inte bara finansieringen och organisationen av välfärdssystemen, utan också hur arbetsmarknaden i sig fungerar.
3. Det är inte bara befolkningens ålders- och könsstruktur som avgör hur stor del av befolkningen som ingår i arbetskraften, utan också familje- och hushållsstrukturen i samhället. Benägenheten att ingå och upplösa parförhållanden och skaffa barn, tillgången på barnomsorg och levnadsvillkoren för ungdomar och äldre är alla faktorer som kan påverka i vilken utsträckning människor väljer att förvärvsarbeta. Å andra sidan påverkas den enskildes och hushållets beslut i sådana livsfrågor av vilka möjligheter arbetsmarknaden erbjuder.

Kommissionen framhöll dessa tre samband i sin förra rapport om befolkningssituationen och gjorde en första sifferuppskattning av konsekvenserna för välfärden av en allt äldre befolkning. Befolkningsutvecklingens möjliga effekter på arbetsmarknaden är emellertid av samma storleksordning, och i det här kapitlet kommer vi att ge en översikt över de viktigaste av dessa effekter.

Det är viktigt att hålla i minnet att de här effekterna endast utgör en bakgrund och att andra faktorer oundvikligen också spelar in, till exempel ekonomisk tillväxt och ökad produktivitet. Med de begränsningar som vårt angreppssätt medför syftar analyserna nedan ändå till att ge förståelse av befolkningsutvecklingens effekter och omfattning och av handlingsutrymmet inom de olika befolkningsgrupperna.

Skälen till att vi har valt åldersgruppen 20–64 år i vår definition av "den arbetsföra befolkningen"

I 1995 års rapport lät vi åldersgruppen 20–59 år utgöra den arbetsföra befolkningen. Sedan dess har vi gjort en bedömning av hur förhållandet mellan personer i och utanför arbetskraften skulle ändras om den aktuella trenden med längre utbildning och tidigare pensionering fortsatte. På så sätt kunde vi bedöma kostnaden för att behålla de nuvarande välfärdssystemen oförändrade. Det är värt att notera att mönstret för sysselsättning undan för undan förändras från stereotypen "ungdom – utbildning, vuxen – anställning, äldre – pension". Denna skönjbara tendens gör det mycket svårt att välja åldersgrupper.

För den här rapporten, vars syfte är en analys av olika framtidsscenarioer, har vi däremot valt gruppen 20–64 år, eftersom vi anser att den lämpar sig bäst för de frågor vi vill belysa. För det första är det sannolikt att den nuvarande tendensen att man studerar länge innan man kommer ut på arbetsmarknaden kommer att finnas kvar – särskilt med tanke på att typen av ekonomisk verksamhet förändras i en sådan riktning att en allt mer välutbildad och kompetent arbetskraft kommer att krävas på framtidens arbetsmarknad. Ett annat skäl är att den del av befolkningen som ingår i arbetskraften redan har börjat känna av den ekonomiska bördan av att vara tvungen att finansiera pensionerna. Dessa tendenser kräver en politik som syftar till att höja den nuvarande sysselsättningsnivån.

Det finns ännu en fördel med vårt val av åldersgrupp, nämligen i samband med befolkningsprognoser. Undersökningen gäller åren 1995–2015, och de personer som kommer att vara 20 år gamla 2015 är redan födda. Därför behöver vi inte göra några antaganden om framtida födelsetal för att fastställa hur många personer som kommer att finnas bland de yngsta i åldersgruppen 20–64 år och slipper därmed en felkälla som annars hade gjort prognoserna mindre tillförlitliga.

Övergripande förändring av den arbetsföra befolkningens andel

I figur 1 visas en jämförelse mellan förändringstakten för EU:s totala befolkning och förändringstakten för åldersgruppen 20–64 år (den arbetsföra befolkningen) enligt tre olika scenarier för befolkningsutvecklingen (¹).

Perioden i fråga sönderfaller i tre delar:

- Under de senaste 20 åren har den arbetsföra befolkningen vuxit snabbare än den totala befolkningen.
- Under de kommande 15 åren kommer den arbetsföra befolkningen att vara förhållandevis konstant medan den totala befolkningen kommer att fortsätta att växa.
- Om ungefär 15 år kommer den arbetsföra befolkningen att börja minska betydligt, medan den totala befolkningen kommer att minska, så småningom allt långsammare.

I korthet:

Kring 1995, efter en period av tillväxt, stabiliserades den arbetsföra befolkningen i antal. Om cirka 15 år kommer antalet att börja minska.

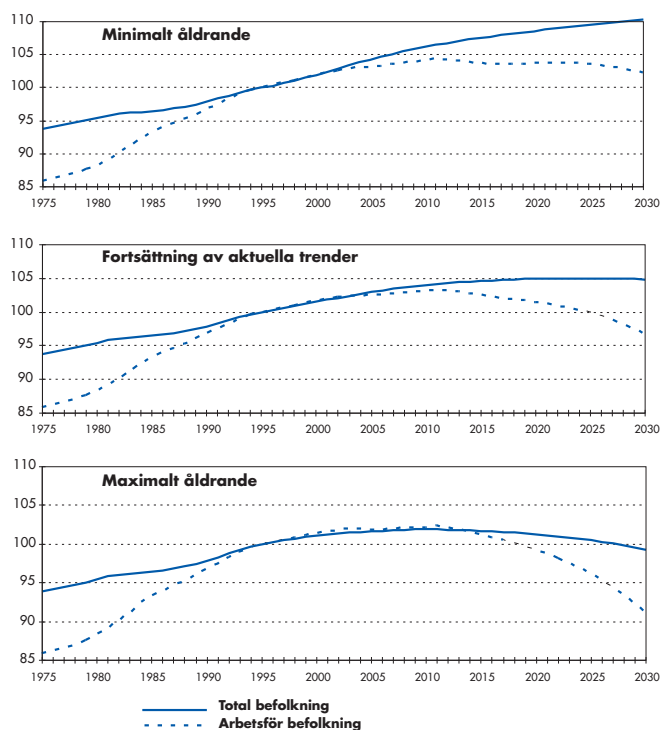
Relaterade frågor:

Den sänkta tillväxttakten och den därpå följande minskningen när det gäller antalet personer i arbetsför ålder skulle kunna sänka det tryck som arbetskraftstillgången utövar på arbetskraftsefterfrågan (dvs. lägre arbetslöshet) om förvärvsfrekvensen förblir konstant. Å andra sidan kommer utvecklingstendenserna inom hela befolkningen att resultera i att den förvärvsarbetande delen av befolkningen får bära en allt större börda när det gäller finansieringen av välfärden.

Figur 1

Förändring av den totala befolkningen och av den arbetsföra befolkningen (20–64 år)

1995 = 100; tre scenarier för befolkningsutvecklingen

Källa: Eurostat – Mätningar till och med 1995, därefter prognoser.

(¹) I bilaga A beskrivs totalt fem scenarier: de tre scenarierna i fråga (yngre, baslinje och äldre) och ytterligare två scenarier (hög och låg).

Försörjningsförhållanden

Med de begränsningar som följer av ett angreppssätt som bygger enbart på befolkningsstudier kan de försörjningstal som illustreras i figur 2 ge en god uppfattning om den stigande demografiska spänningen inom välfärdsystemen och dess påverkan på arbetsmarknaden:

- Det totala försörjningstalet har sjunkit under de senaste 20 åren, av två anledningar: för det första har medlemmarna i babyboom-generationerna kommit in i arbetskraften och för det andra har födelsetalen sjunkit efter 1975.
- Det totala försörjningstalet kommer åter att stiga, till att börja med på grund av ett lägre tillskott av befolkning i arbetsför ålder, och sedan, efter 2010, därför att babyboom-generationerna går i pension. Ökningen av antalet äldre kommer att vara en orsak till ökade utgifter för social trygghet.
- Även om utvecklingen för födelsetalen vänder (vilket är en förutsättning i scenariot med minimalt åldrande i figur 2, scenario c) kommer det på sikt ändå inte att kunna förhindra en relativ höjning av försörjningstalet på grund av en större andel äldre i befolkningen.

Definitioner:

$$\begin{aligned} \text{Totalt försörjningstal (TD)} &= [0-19 \text{ år} + 65 \text{ år och äldre}] \div [20-64 \text{ år}] \\ \text{Försörjningstal för äldre (DE)} &= [65 \text{ år och äldre}] \div [20-64 \text{ år}] \\ \text{Försörjningstal för ungdomar (DY)} &= [0-19 \text{ år}] \div [20-64 \text{ år}] \\ \text{TD} &= \text{DE} + \text{DY} \end{aligned}$$

I korthet:

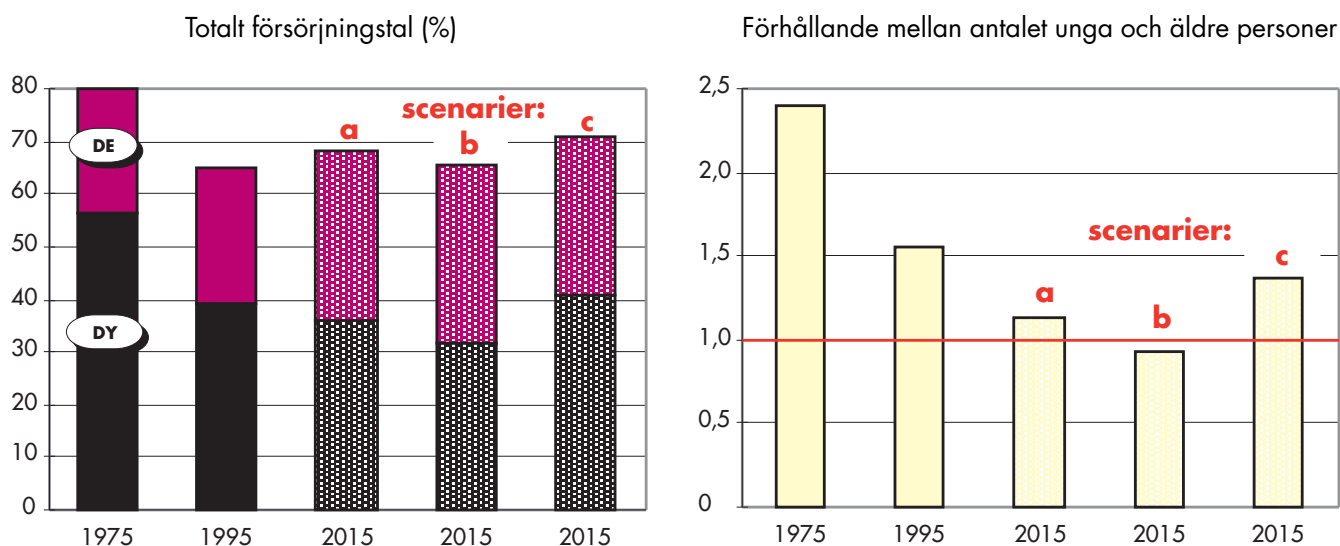
Utvecklingen av försörjningstalen tyder på att samhällets kostnader för äldre personer kommer att öka.

Relaterade frågor:

De ändrade försörjningstalen och det minskande antalet ungdomar i förhållande till antalet äldre kommer att påverka kostnaderna för och uppbyggnaden av välfärdssystemen. Hur stor denna påverkan är beror till stor del på andra faktorer, som tillväxt, produktivitet och skapandet av nya arbetstillfällen (!).

Figur 2

Försörjningstal - EU-15

Scenarier: a = fortsättning av aktuella trender, b = maximalt åldrande, c = minimalt åldrande

Källa: Eurostat, Befolkningsprognoser 1996.

(!) Jämför "Some economic implications of demographic trends up to 2020" (Några ekonomiska konsekvenser av tendenser i befolkningsutveckling fram till 2020), European Economy, 56 (1994).

Befolkningsfrågor och förändring av arbetskraftens storlek

Genom en närmare analys kan vi avgöra hur förändringar i befolkningspyramiden påverkar arbetskraftens storlek. Hur har förändringar i de olika åldersgruppernas storlek påverkat arbetskraftens tillväxt i det förflutna och hur kommer dess tillväxt att påverkas i framtiden? Resultaten visas i figur 3.

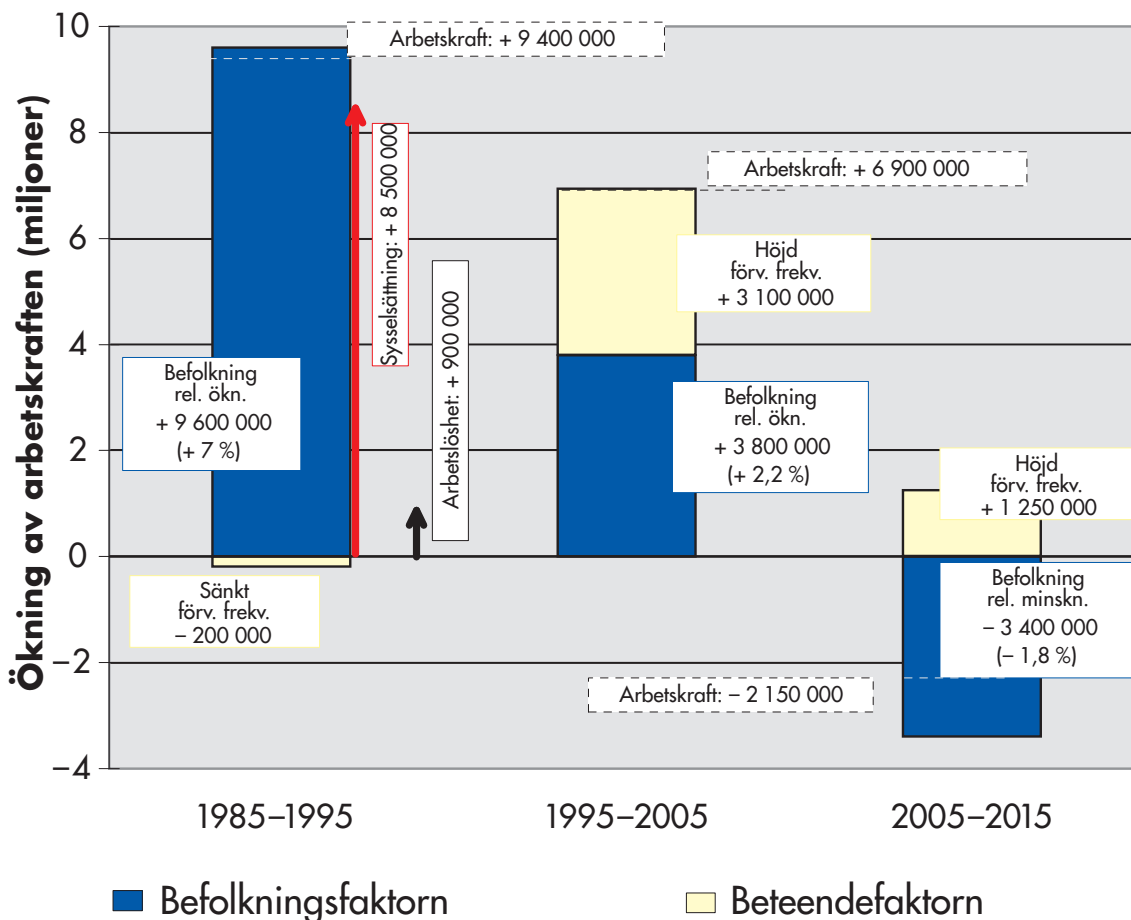
På grundval av vissa hypoteser försöker denna analys att, för vart och ett av de tre decennier vi studerar, fastställa orsakerna till att arbetskraftens storlek ändras (se modellen i bilaga B och förklaringen av våra faktakällor).

Ändringen kan tillskrivas två olika faktorer:

- "Befolkningsfaktorn" – enbart förändringar i befolkningens ålders- och könsstruktur och i dess storlek (varvid förvärvsfrekvensen, dvs. andelen som har eller söker förvärvsarbete, alltså förutsätts vara konstant).
- "Beteendefaktorn" – det faktum att förvärvsfrekvensen för olika åldersgrupper och kön varierar över tiden (alltså skillnaden mellan det "faktiska" värdet på arbetskraftens storlek och det värde som erhålls om man låter förvärvsfrekvensen vara konstant).

Figur 3

Befolkningsfaktorns och beteendefaktorns respektive andel av förändringen av arbetskraftens storlek – EU-12 och EU-15

Källor: Eurostat, Befolkningsprognoser 1996, baslinjescenariet.
Eurostat, arbetskraftsundersökningar (EU-12 1985-1995, EU-15 efter 1995).
Eurostat, förvärvsfrekvensprognoser.

Analys av äldre uppgifter gör det möjligt att dra följande slutsatser:

- Inom EU-12 (EU med tolv medlemsstater) ⁽¹⁾ kom 9,4 miljoner människor in i arbetskraften mellan 1985 och 1995, vilket innebar en tillväxt på 7 %. Under samma period skulle befolkningsutvecklingen ensam ha genererat en ökning med 9,6 miljoner, dvs. 200 000 fler än vad som faktiskt var fallet. Den senare siffran antyder i vilken grad förvärvsfrekvensen sjönk.
- Under samma period 1985–1995 ökade antalet arbetstillfällen med endast 8,5 miljoner. Eftersom antalet vuxna i arbetskraften ökade mer än antalet arbetstillfällen motsvarar skillnaden dem emellan den absoluta ökningen av arbetslösheten, dvs. det fanns 900 000 fler arbetslösa 1995 än 1985 ⁽²⁾.

Samma tillvägagångssätt har använts för att utarbeta scenarion för framtiden.

Bortsett från påverkan på sysselsättning och arbetslöshet är det troligt att vi kommer att få se följande trender hos den yrkesverksamma befolkningen:

- Vi kan förvänta oss att arbetskraften kommer att ha ökat med omkring 6,9 miljoner personer 2005, vilket innebär en lägre tillväxttakt än under den föregående perioden. En mindre andel av ökningen än 1985–1995 kommer att bero på befolkningsutvecklingen – 50 % av ökningen kommer att kunna hänföras till en ökad förvärvsfrekvens.
- Under de 10 åren därefter, perioden 2005–2015, kan arbetskraften komma att minska med så mycket som 2,15 miljoner. En förväntad minskning pga. befolkningsfaktorn med 3,4 miljoner kommer delvis att uppvägas av den ökade förvärvsfrekvensen som innebär att ytterligare 1,25 miljoner människor ingår i arbetskraften.

Folkomflyttningar kan också spela en viktig roll då framtidstendenserna för befolkningen i arbetsför ålder skapas ⁽³⁾. Under det senaste decenniet har in- och utvandring i viss mån bidragit till att befolkningsgruppen i arbetsför ålder ökat i storlek och åldrats långsammare.

I korthet:

- *Befolkningsutvecklingen har under de senaste 10 åren skapat ett extra tryck på arbetsmarknaden, eftersom den har orsakat en kraftig ökning av tillgången på arbetskraft. Resultatet av befolkningsutvecklingen och en ökad kvinnlig förvärvsfrekvens på arbetsmarknaden har varit en ökning av arbetskraften.*
- *Även om förvärvsfrekvensen ökar kommer befolkningsminskningen inom kort att leda till en minskad spänning på arbetsmarknaden.*
- *En förändrad förvärvsfrekvens kommer att spela en större roll för arbetskraftens framtida tillväxt.*
- *Ekonomiska resultat, produktivitetsökning och framtida folkomflyttningar kan också komma att spela en viktig roll.*

Relaterade frågor:

Framtida utvecklingstendenser för den yrkesverksamma befolkningen kommer att vara en viktig parameter då politiska beslut skall fattas. Den dubbla målsättningen att minska arbetslösheten och att uppnå finansiell balans inom välfärdssystemen kommer att kräva en ram som stimulerar och ökar deltagandet av möjlig arbetskraft (framför allt kvinnor och personer över 55 år i den arbetsföra befolkningen), kombinerat med en satsning för att stimulera en sysselsättningsintensiv tillväxt.

⁽¹⁾ Uppgifter om arbetskraften i EU-15 finns bara från och med 1995.

⁽²⁾ Mellan 1985 och 1995, som var den period som hade den högsta arbetslösheten, ökade antalet arbetslösa från cirka 15 miljoner till 16,8 miljoner, varav cirka 900 000 kan hänföras till de nya tyska delstaterna. Dessa har inte tagits med i beräkningarna.

⁽³⁾ Se Eurostats scenarier i bilaga A.

Struktur för åldersgruppen 20–64

Ovan har vi sett att det finns ett nära samband mellan trender inom den arbetsföra befolkningen och inom arbetskraften. Men hur är egentligen läget inom åldersgruppen 20–64?

Av figur 4 framgår att åldersstrukturen inom gruppen kommer att ändras markant på ett par olika sätt:

- Den senaste tjuugoårsperioden har präglats av att alla babyboom-generationer har uppnått arbetsför ålder. Därigenom har alla åldersgrupper ökat avsevärt i antal, särskilt den mellersta (30–49 år).
- Under den kommande tjuugoårsperioden kommer däremot en avsevärd obalans att uppstå mellan de olika åldersgrupperna. Gruppen 20–29 år, som "fyller på" den arbetsföra befolkningen, kommer att minska med 11 miljoner. Den mellersta gruppen kommer att bibehålla sin nuvarande storlek, och den äldsta gruppen (50–64 år) kommer att öka i antal med 16,5 miljoner, dvs. över 25 %.

I korthet:

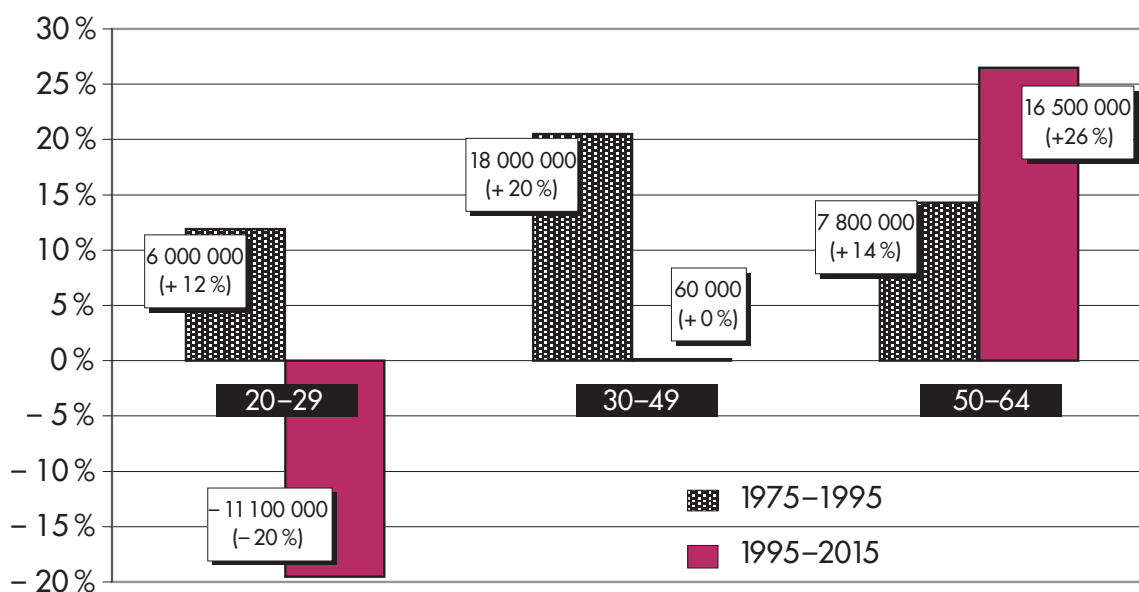
För den arbetsföra befolkningen kommer de nästkommande 20 åren att utmärkas av stora skillnader mellan tillväxttakten för de olika åldersgrupperna, vilket betyder att de senaste 20 årens jämvikt rubbas.

Relaterade frågor:

Det ökade antalet äldre arbetstagare kommer att skapa behov av ett nytt sätt att gripa sig an samtliga frågor med anknytning till förhållandet mellan ålder, arbetsmarknad och arbetsorganisation. Arbetsvillkor, produktivitet och ständig fortbildning av arbetstagare kommer att vara mycket viktiga frågor.

Figur 4

Tillväxt inom vissa åldersgrupper mellan 1975–1995 och 1995–2015 - EU-15

Källa: Eurostat – Mätningar till och med 1995, därefter prognoser. Baslinjescenariet.

Den arbetsföra befolkningens åldrande

Ytterligare analys behövs eftersom indikatorerna för åldrandet visar på två brytpunkter.

1995 – första brytpunkten

Sammantagna kommer den förväntade minskningen av antalet personer mellan 20 och 29 år och ökningen av dem mellan 50 och 64 att leda till att den tillgängliga arbetskraften blir markant äldre.

En första indikation på denna förändrade tendens är förändringen av genomsnittsåldern i gruppen 20–64 år, som visas i figur 5.

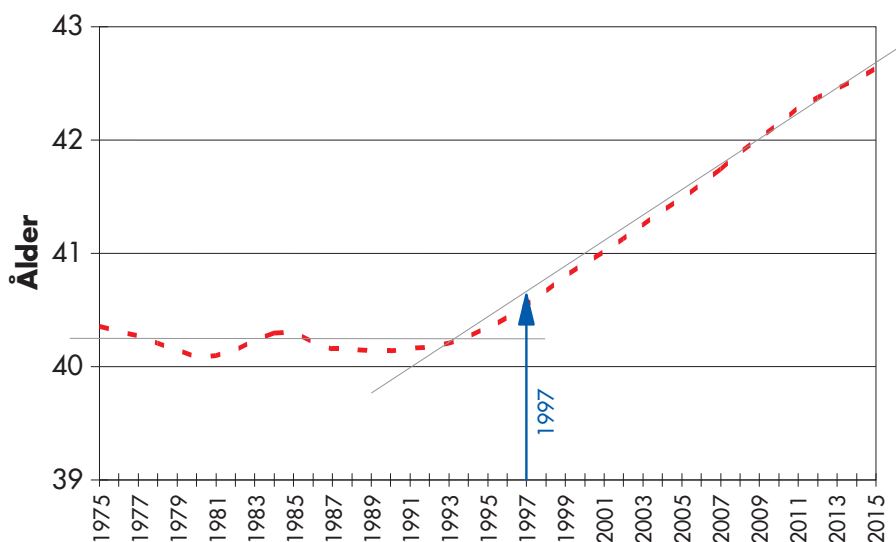
- Genomsnittsåldern låg i stort sett konstant på drygt 40 år under perioden 1975–1995.
- Sedan 1995 har det funnits en klar tendens till en ökning av genomsnittsåldern, vilket en jämförelse av kurvgradienterna (de räta linjerna) för de båda perioderna tydligt visar.
- Efter att ha varit stabil under de senaste 20 åren kommer genomsnittsåldern fram till 2015 att ha ökat med i genomsnitt 2,5 år, vilket är en avsevärd ökning.

I korthet:

Från 1995 och framåt, åtminstone till 2015, kommer genomsnittsåldern hos befolkningen i arbetsför ålder att öka konstant och avsevärt.

Figur 5

Ändring av genomsnittsåldern för befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år) – EU-15

Källa: Eurostat – Mätningar till och med 1995, därefter prognoser. Baslinjescenariet.

2010 – andra brytpunkten

Den andra punkten gäller andelen personer som väntas komma in i arbetskraften för första gången, dvs. åldersgruppen 20–29, jämfört med andelen personer som är nära att lämna arbetskraften, dvs. åldersgruppen 55–64 år. Av figur 6 framgår följande:

- Andelen för åldersgruppen 20–29 har konstant minskat sedan början av 1990-talet, medan andelen för den äldsta gruppen kommer att börja öka omkring år 2000.
- År 2010 kommer de båda grupperna att vara jämstora och vardera motsvara en femtedel av den arbetsföra befolkningen.
- Efter detta kommer den äldre gruppens andel av arbetskraften att bli allt större jämfört med den yngre gruppens. Samtidigt kommer den arbetsföra befolkningen som helhet att börja minska.

I korthet

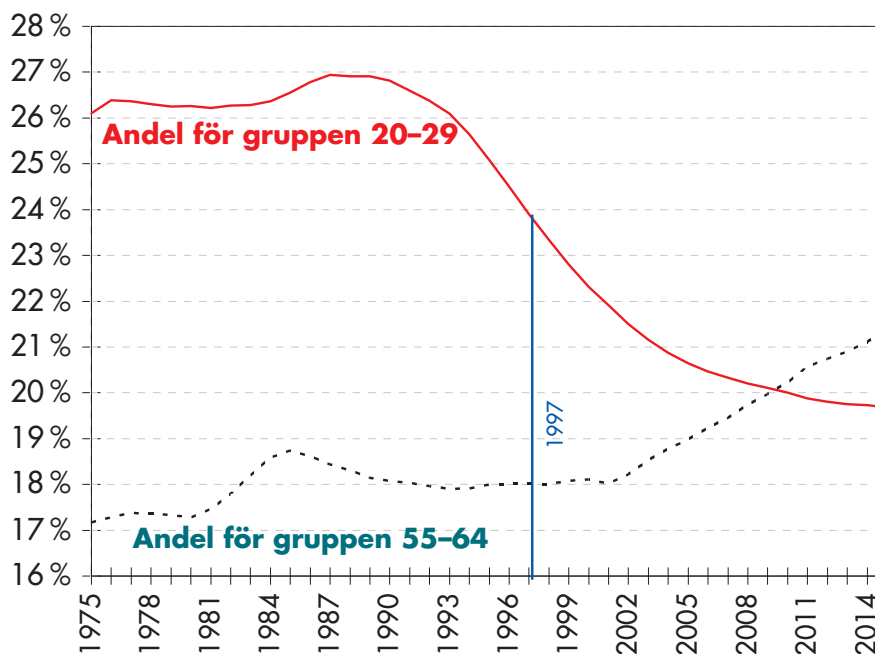
- Från 2010 och framåt kommer äldre arbetstagare att utgöra en större andel av den arbetsföra befolkningen än yngre arbetstagare, vars andel kommer att minska undan för undan.
- Andelen för mellangruppen (30–54 år) kommer först att öka och sedan stabiliseras, för att därefter minska till följd av förändringarna i de båda ytterkantgrupperna.

Relaterade frågor:

- Företagen kommer successivt att ställas inför en annorlunda ålderspyramid för arbetskraften. Detta innebär att en aktiv sysselsättningspolitik kommer att ställas inför nya utmaningar för att förbättra utnyttjandet av de mänskliga resurserna.
- Förändringar kommer att ske när det gäller den andel av den totala arbetsföra befolkningen som utgörs av den yngsta och äldsta gruppen av arbetstagare. Detsamma kommer att drabba åldersgruppen 30–54, där liknande problem följaktligen kommer att uppstå.

Figur 6

Andel av befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år) för åldersgrupperna 20–29 respektive 55–64 — EU-15

Källa: Eurostat – Mätningar till och med 1995, därefter prognoser. Baslinjescenariet.

Befolkningsutvecklingens inverkan på förnyelsen av den arbetsföra befolkningen

Tidigare har förnyelsen av den arbetsföra befolkningen (det faktum att de som lämnar arbetsmarknaden ersätts av nya personer) haft till funktion att

- förse de branscher där tillväxttakten varit högst med arbetskraft,
- bidra till systemets produktivitet på grund av att yngre personer är mer lönsamma, och
- införa nya kunskaper och flexibilitet i alla branscher.

Det är intressant att illustrera denna förnyelse med två nya indikatorer. Den ena är en uppskattning av differensen mellan antalet personer som kommer in på arbetsmarknaden och antalet som lämnar den (figur 7 a). Denna indikator ger oss en god uppfattning om hur den arbetsföra befolkningens storlek ändras. Den andra indikatorn är mera kvalitativ och utgörs av kvoten mellan antalet som kommer in på arbetsmarknaden och antalet som lämnar den (figur 7 b); det är i huvudsak fråga om en utbytesindikator.

- När det gäller differensen kommer den minskning som började 1990 att medföra att det antal som lämnar

arbetsmarknaden överstiger det antal som kommer in omkring 2009.

- När det gäller kvoten kommer utbytestalet att sjunka med 35 % under en tjugoförårsperiod: 1995 gick det 140 nya personer på 100 som lämnade arbetsmarknaden, medan förhållandet 2015 kommer att vara 90:100, dvs. en nettominusning av befolkningen i arbetsför ålder.

I korthet:

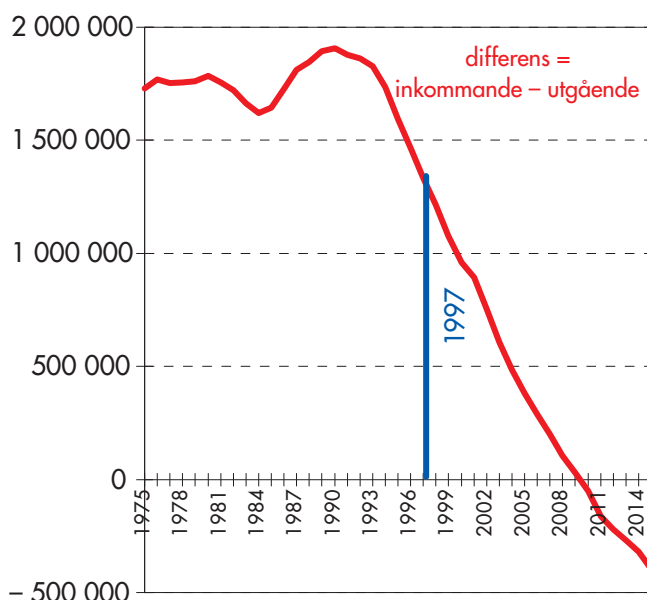
- *Utrymmet för att anpassa arbetsmarknaden genom att justera antalet personer som kommer in på den respektive lämnar den kommer att bli allt mindre.*
- *Befolkningsutvecklingen kommer att leda till ett negativt förnyelsetal för den arbetsföra befolkningen. Möjligheterna att tillföra ny kompetens och nya färdigheter endast genom att ta in yngre personer på arbetsmarknaden kommer att vara begränsade.*

Relaterade frågor:

Åtgärderna för att ta arbetskraftsreserverna i anspråk måste åtföljas av åtgärder för att höja arbetskraftens övergripande utbildningsnivå, motivation och säkerhet, samtidigt som större flexibilitet måste skapas.

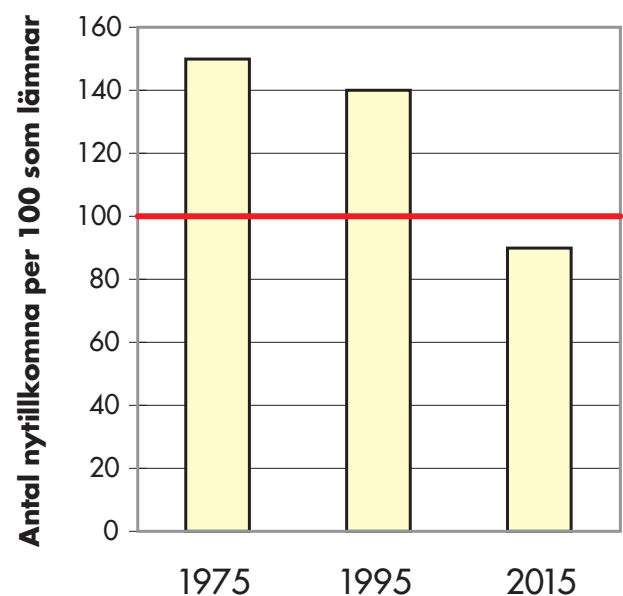
Figur 7

7 a: Differens mellan antalet som kommer in i och som lämnar den arbetsföra befolkningen – EU-15

Källa: Eurostat – Mätningar till och med 1995, därefter prognoser. Baslinjescenariet.

7 b: Antal personer som kommer in i den arbetsföra befolkningen per 100 som lämnar den – EU-15

Befolkningsfaktorn och skillnad i fråga om förvärvsfrekvens mellan män och kvinnor

Går det att få fram ännu mer detaljerad information om hur befolkningsutvecklingen kommer att påverka arbetskraften? Genom att studera olika åldersgrupper, uppdelade efter kön, och isolera befolkningseffekten och beteendeeffekten på arbetskraftens storlek, kan vi erhålla vissa intressanta upplysningar.

Skillnaderna mellan olika generationer, och i synnerhet mellan könen, är mycket tydliga:

- Den ökning av den totala arbetskraftens storlek som noterats för perioden 1985–1995 är ojämnt fördelad mellan könen, medan den ändring som beror på ändringar i befolkningsstrukturen är densamma för båda könen men olika stor för de olika åldersgrupperna.
- Mellan 1985 och 1995 minskade antalet nytilkomna på arbetsmarknaden med 200 000. Huvudsäket till detta är att antalet nytilkomna män minskade, särskilt antalet unga män. Sysselsättningen för samtliga ungdomar i åldersgruppen 20–29, oavsett kön, minskade under perioden i fråga. Skälet till detta kan delvis ha varit att tidigare generationer var så stora att de blockerade möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden, men det kan också ha varit den långsiktiga trenden att yngre människor utbildar sig under allt längre tid.
- Under den berörda perioden har andelen sysselsatta bland kvinnor över 30 ökat markant. I mellangruppen (30–49 år) kan mer än 50 % av ökningen av antalet förvärvsarbetande kvinnor under perioden 1985–1995 hänföras till den ökade förvärvsfrekvensen för kvinnor.
- Bland kvinnor över 49 år ligger beteendefaktorn bakom i stort sett hela ökningen av andelen förvärvsarbetande.
- Befolkningsfaktorns effekter har börjat avta bland de yngsta arbetstagarna, och efter 2005 är det endast bland de äldsta arbetstagarna som denna faktor kommer att leda till en ökning.
- När det gäller beteendefaktorn, fortfarande på grundval av hypoteserna om arbetskraftens förändring, kommer sysselsättningen bland kvinnor att öka, även i de yngsta generationerna. Däremot kommer sysselsättningen bland män att minska i samtliga åldersgrupper under perioden 2005–2010.

I korthet:

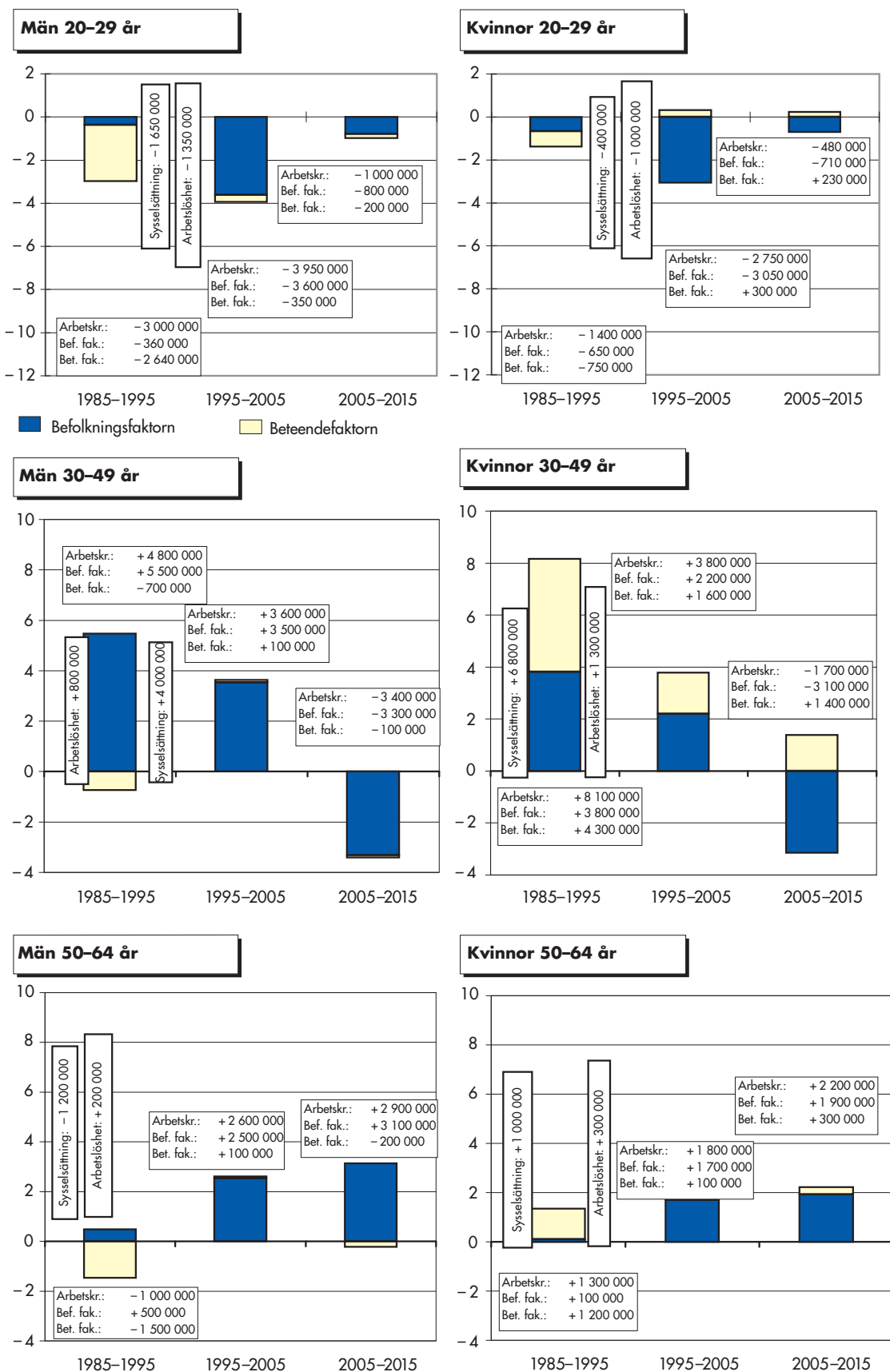
- Genom att göra åtskillnad mellan beteendefaktorn och befolkningsfaktorn kan man ta reda på vilken förändring i arbetskraftsreserverna som skapas genom befolkningsutvecklingen.
- Det kommer, särskilt bland ungdomar, så småningom att bli omöjligt att uppväga befolkningsminskningen genom en ökad förvärvsfrekvens.
- Utöver den potential som finns i ökad rörlighet, såväl geografisk som mellan yrken, är kvinnorna den viktigaste resursen för sysselsättningstillväxten. I och med att de yngre kvinnorna blir äldre kommer förvärvsfrekvensen och sysselsättningsstatet för kvinnor att stiga.

Relaterade frågor:

- Inom ramen för åtgärderna för att se till att äldre kvinnor förblir attraktiva på arbetsmarknaden och att de kan återinträda i förvärvsarbete efter några års arbete i hemmet måste hänsyn tas till de berörda gruppernas särskilda egenskaper. Det kommer att behövas lämpliga anpassningsåtgärder, såväl i fråga om arbetsorganisationen som i fråga om den sociala omgivningen.
- Kvinnornas allt större betydelse på arbetsmarknaden betyder att jämställdhetsfrågorna i högre grad än någonsin är av grundläggande betydelse för ekonomisk och social förändring.
- Alla typer av rörlighet, särskilt inom arbetslivet, kommer att spela en större roll i framtiden.

Figur 8

Befolkningsfaktorns och beteendefaktorns respektive andel av ändringen av arbetskraftens storlek per åldersgrupp och kön för tre perioder – EU-12 och EU-15

Ytterligare en aspekt: Familj och arbete

Ett antal undersökningar (1) har visat på sambandet mellan förvärvsfrekvensen och familjens och hushållens struktur. Efter att ha fött barn slutar många kvinnor att förvärvsarbeta, eller också byter de arbete och går ned till halvtid. I vissa länder är sådana förändringar med anledning av barnafödelse ofta permanenta – något som kan ha flera skäl, från tillgången på barnomsorg till kulturella faktorer.

I och med att medellivslängden ökar är det inte längre ovanligt att tre eller fyra generationer är i livet samtidigt, och detta kommer att bli vanligare ju äldre befolkningen blir. Inom familjen är det normalt kvinnorna som tar hand om äldre släktingar som inte klarar sig själva. I framtiden kommer denna ansvarsbörda sannolikt att bli tyngre, eftersom det i de allt mindre familjerna finns färre personer att fördela arbetsuppgifterna på.

Hushållet utövar i sig ett betydande inflytande på de ingående individernas strategi inför hela levnadsbanan. Skatte- och bidragssystem, sysselsättningspolitiska åtgärder och andra faktorer inverkar alla i hög grad på hur familjemedlemmarna agerar.

Under dessa förhållanden kommer trender i fråga om familje- och hushållsstruktur att påverka möjligheterna att utnyttja samhällets hela potentiella arbetskraft, i synnerhet kvinnorna, samtidigt som sysselsättningspolitiken påverkar både familjestrukturen och kvinnornas situation.

(1) Se bland annat *The New Role of Women – Family Formation in Modern Societies* ("Kvinnornas nya roll – Familjebildning i moderna samhällen", redaktör Hans-Peter Blossfeld, Social inequality series, Westview Press, 1994 eller *Familles, travail et politiques familiales en Europe* ("Familj, arbete och familjepolitik i Europa"), L. Hantrais och M.T. Letablier, Cahier du Centre d'Etudes de l'Emploi, PUF, 1996.

Slutsatser

Analysen av förändringarna i fråga om den arbetsföra befolkningen visar att framtida ekonomisk tillväxt i hög grad kommer att vara beroende av kvantitativa och kvalitativa förändringar inom arbetskraften.

Det faktum att den arbetsföra befolkningens storlek först kommer att stabiliseras och sedan minska kan visa sig vara en positiv faktor när det gäller att minska obalansen i tillgången och efterfrågan på arbetskraft. Det kommer emellertid likaså att bli nödvändigt att bemöta en avsevärd ökning i fråga om åldrandets tryck på välfärdssystemen, särskilt sådana system där dagens arbetstagare försörjer dagens pensionärer. I vissa branscher skulle en betydelsefull åtgärd för att åtminstone delvis lösa problemet kunna vara att låta äldre personer arbeta längre.

Om man låter äldre arbetstagare stanna kvar längre på arbetsmarknaden skapar man emellertid ännu ett bekymmer med anknytning till arbetskraftens struktur: den blir allt äldre. Det innebär att anpassningen till ändrade behov måste klaras av med resurser som redan finns på arbets-

marknaden snarare än genom att nya generationer tas in. Detta gör att aktiva insatser såsom omskolning, fortbildning och andra åtgärder för att ge arbetstagarna lämpliga kunskaper kommer att krävas för att anpassa kompetens och färdigheter till behoven och för att EU skall förbli ekonomiskt konkurrenskraftigt.

Ökad ekonomisk tillväxt blir en allt mer grundläggande faktor när det gäller att säkra välfärden, förutsatt att tillväxten ger fler arbetstillfällen och medför att de befintliga arbetskraftsresurserna utnyttjas i högre grad. Det finns vissa begränsningar när det gäller utnyttjandet av dessa resurser, särskilt för kvinnor. Därför behövs det nytänkande – bland annat måste det bli enklare att komma in på den traditionella arbetsmarknaden (bättre möjligheter att kombinera arbete och familj), verksamheter som hittills varit ideella måste tas upp i arbetsmarknaden (lokal välgörenhet, skattelättnader för den som tar hand om familjen osv.), och en mer flexibel arbetsorganisation måste införas. Under de kommande åren kommer alla typer av rörlighet att spela en allt viktigare roll.

Del 2

Den regionala dimensionens betydelse

I den förra delen visade vi att det finns viktiga samband mellan befolkningsutvecklingen och arbetsmarknaden. Den övergripande strategin är emellertid ofta inte det effektivaste sättet att undersöka dessa samband. Bland annat är den inte lämplig om man vill förstå sådana trender som kan vara helt olika i olika regioner.

Det faktum att situationen varierar avsevärt mellan olika regioner tyder på att befolkningsutvecklingens effekter borde kunna förstås bättre om man valde ett annat angreppssätt än det som innebär att man studerar hela bilden övergripande.

Detta bekräftas genom den regionala analys som redovisas i den här delen av rapporten.

Geografiska områden

Av skäl som framför allt rör tillgången på statistiska uppgifter har vi valt att använda NUTS 2.

Detta medför att analysen har vissa begränsningar: vi har inte kunnat ta hänsyn till de faktiskt verksamma mekanismerna i regioner vilka avgränsas av faktorer såsom en sammanhängande arbetsmarknad eller vissa verksamhetsgrenar. Därför har vi valt att göra en ganska allmänt hållen tolkning av resultaten av våra analyser.

Befolkningstillväxten i regionerna

Unionens regionala mångfald kan illustreras med hjälp av en rad olika kriterier. Bland de tydligaste aspekterna är befolkningens ojämna fördelning, med en stor andel koncentrerad på en jämförelsevis liten yta. En möjlig förändring i befolkningsstorleken, som visas på karta 1, är också av särskilt intresse. Bland annat gör den det möjligt att belysa skillnader mellan olika regioner i framtida befolkningsmönster.

Detta är särskilt intressant med tanke på ett förhållande som vi redovisade i del 1, nämligen att den etapp som utmärks av att befolkningsutvecklingen ger upphov till en jämn och konstant ökning av den arbetsföra befolkningen, för närvarande övergår i en etapp av "befolkningsneutralitet", som i sin tur snart kommer att följas av en etapp med negativ tillväxt i fråga om den arbetsföra befolkningen.

På karta 1 visas tillväxtindex för varje region jämfört med befolkningens storlek 1995. Alltefter vilken etapp i fråga om befolkningstillväxt som de olika regionerna befinner sig i kan vi gruppera dem under tre olika rubriker.

- Regioner som redan har uppnått etappen med negativ tillväxt, som till exempel före detta Östtyskland, Saarland och delar av Westfalen, norra Italien, Asturien och Aragonien i Spanien samt Lorraine i Frankrike.
- Det stora flertalet av regionerna kommer troligen att gå mot en period av befolkningsökning under perioden 1995–2015.
- Slutligen kommer befolkningen konsekvent att öka i omkring en femtedel av regionerna – i storstadsområdena och i södra delarna av Spanien, Frankrike, Tyskland, Belgien och Grekland.

I korthet:

- *I de flesta av EU-länderna är det regionala mönstret för framtida befolkningstillväxt ojämnt.*
- *Det kan finnas olika situationer inom ett och samma land när det gäller befolkningsdynamiken.*
- *Grannregioner med liknande egenskaper tenderar att bilda en grupp och utvecklas på samma sätt.*

Relaterade frågor:

Konsekvenserna av polariseringen i fråga om befolkningstillväxt i regionerna är en ny faktor som kan påverka trenderna för den ekonomiska, sociala och ekologiska utvecklingen på nationell nivå, och kanske till och med på EU-nivå.

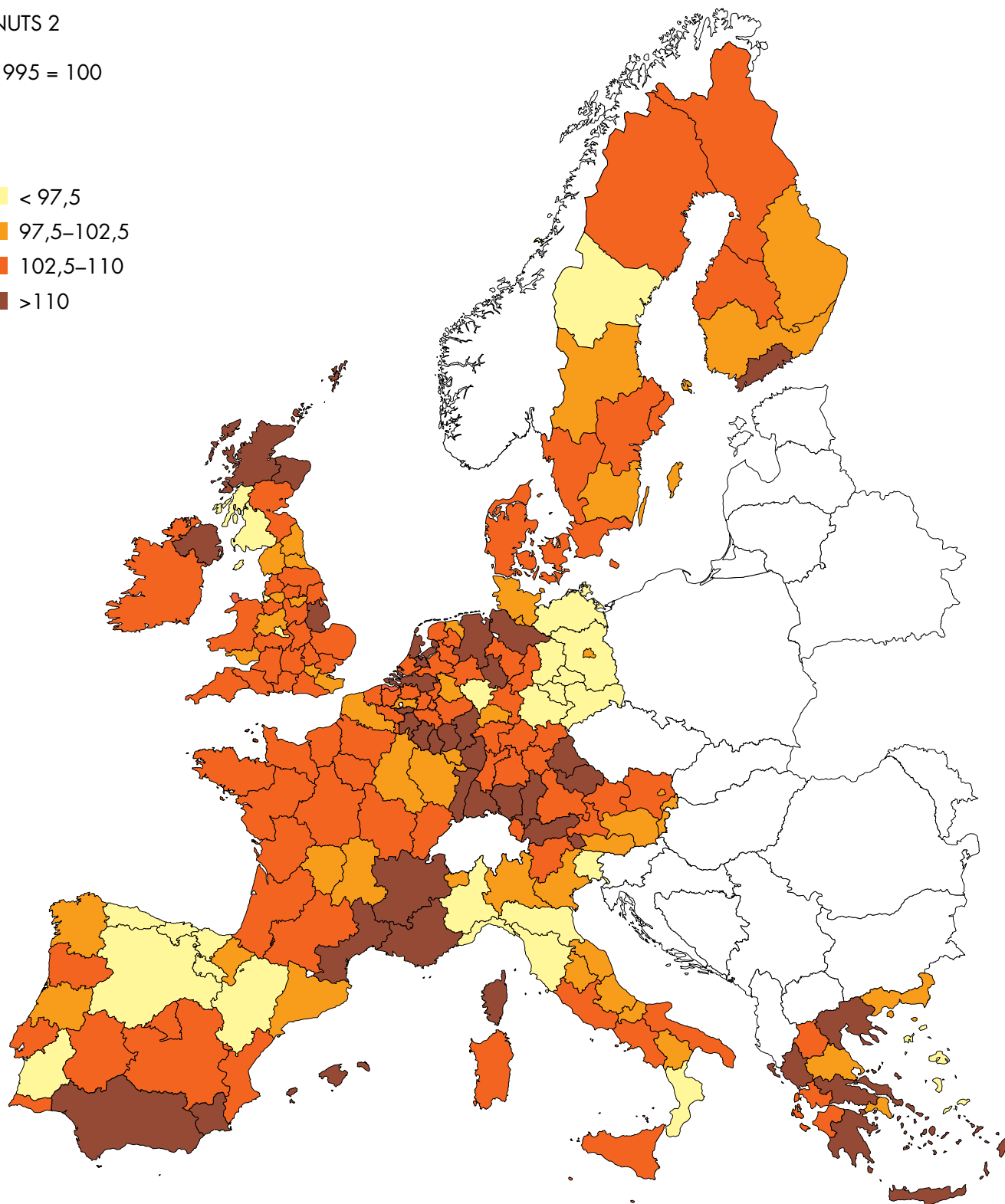
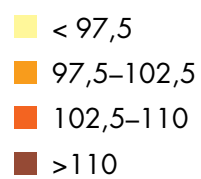
Karta 1

Befolkningstillväxt mellan 1995 och 2015

EU-15

NUTS 2

1995 = 100

Källa: Eurostat, Befolkningsprognoser, 1997 – Baslinjescenariet.

Befolkningens åldrande

Visserligen finns det tydliga skillnader mellan regionerna när det gäller vilken etapp av befolkningsutvecklingen de har uppnått, men åldrandet är likväl ett fenomen som är gemensamt för dem alla. Sedan 1995 har andelen personer över 65 vuxit i samtliga områden. Resultaten av denna ökning av den äldre befolkningen framgår av karta 2 a och 2 b, som visar personer över 65 som andel av den totala befolkningen.

Fram till 2015 kan man förvänta sig följande utveckling:

- Som förväntat varierar åldrandetakten, och framför allt den nuvarande befolkningsstrukturen, mellan olika regioner.
- Andelen äldre kommer att vara särskilt stor i norra och centrala Italien, där de kommer att utgöra en fjärdedel av befolkningen.
- I mindre omfattning kommer äldre att finnas i stor andel även i norra Spanien och, mindre koncentrerat, i norra och östra Tyskland, i Grekland samt i centrala och södra Frankrike.
- De regioner som fortfarande kommer att ha en förhållandevis ung befolkning kommer att vara färre och mer samlade: södra Spanien och norra Portugal, Irland, norra Frankrike och Flevoland i Nederländerna.

I korthet:

- *Befolkningen kommer att åldras överallt, men takten och omfattningen varierar mellan regionerna, särskilt eftersom de utgår från ett läge med med olika åldersstruktur. Om 20 år kommer skillnaderna i åldersstruktur mellan regionerna att vara ännu större.*
- *Åldrandet behöver inte nödvändigtvis medföra att befolkningen blir mindre. År 2015 kommer man att kunna se en kombination av stora befolkningsökningar och en stor andel äldre personer.*
- *Kombinationen av en avsevärd befolkningsminskning och en mycket äldre befolkning, som förekommer i norra Italien och Spanien och i före detta Östtyskland, leder till en betydande befolkningsmässig nedgång.*
- *Så som nämndes i del 1 är framtidsperspektiven möjligen beroende av ekonomiska resultat och folkomflyttningar på regional nivå.*

Relaterade frågor:

- *När befolkningen blir äldre minskar ofta andelen unga. Detta innebär att trenderna för försörjningstalen kommer att leda till ännu större skillnader mellan olika regioner. Dessa skillnader är avgörande för de nya levnadsvillkoren i de olika regionerna, vad gäller arbetsmarknaden, boendet och sjuk- och hälsovårdsbehoven.*
- *Polariseringen av försörjningstalen kan leda till att det blir både dyrare och svårare att utveckla vissa regioner. Detta kan få konsekvenser inte bara ekonomiskt, utan också på miljöområdet, särskilt om urbaniseringen och avfolkningen av landsbygden fortsätter. Detta kan få inverkan på strukturpolitiken på europeisk nivå, liksom på ansträngningarna att förbättra den territoriella balansen i hela unionen.*

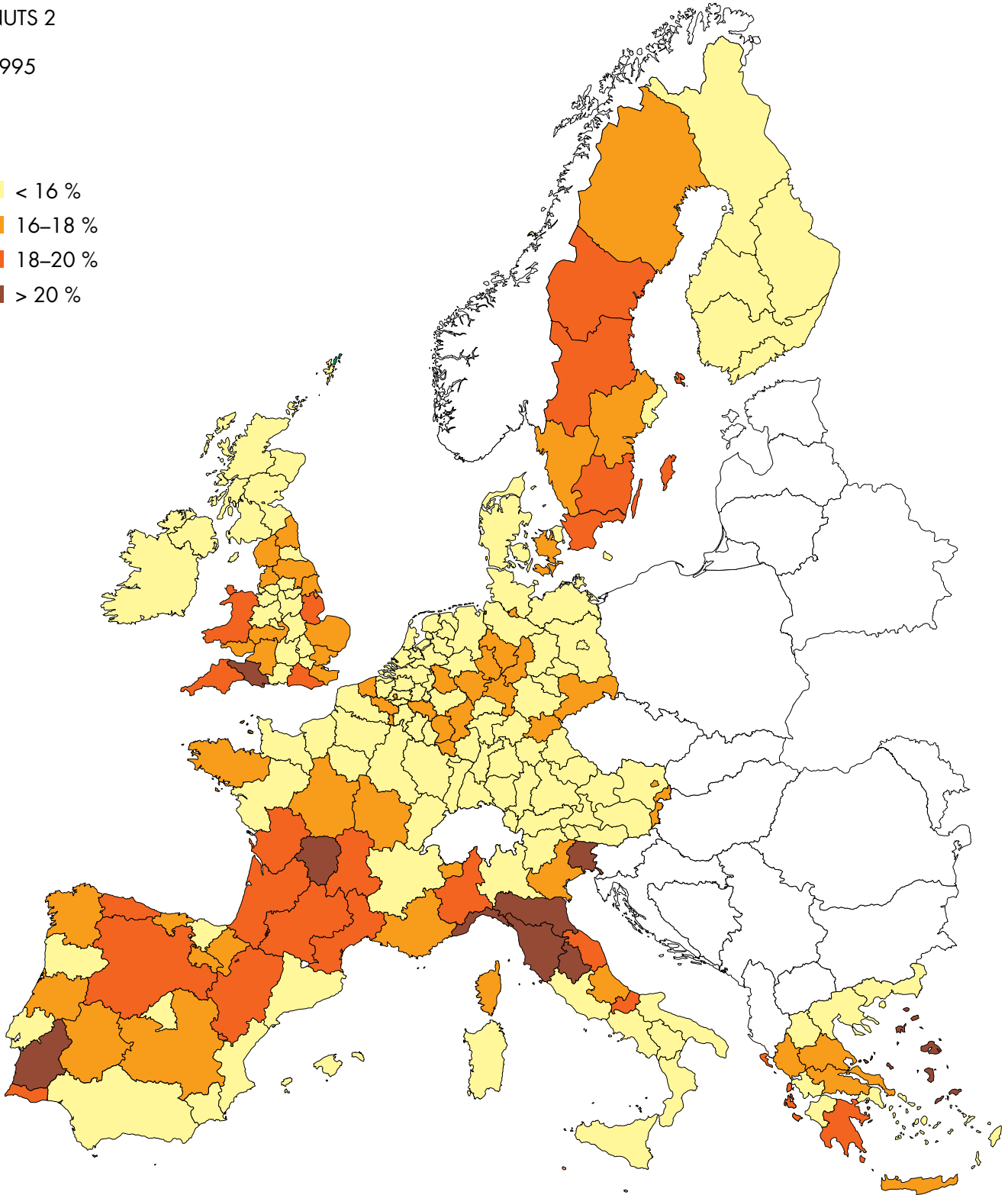
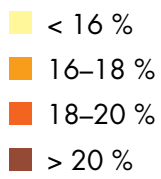
Karta 2 a

Personer över 64 år som andel av den totala befolkningen 1995

EU-15

NUTS 2

1995

Källa: Eurostat, Befolkningsprognoser, 1997 – Baslinjescenariet.

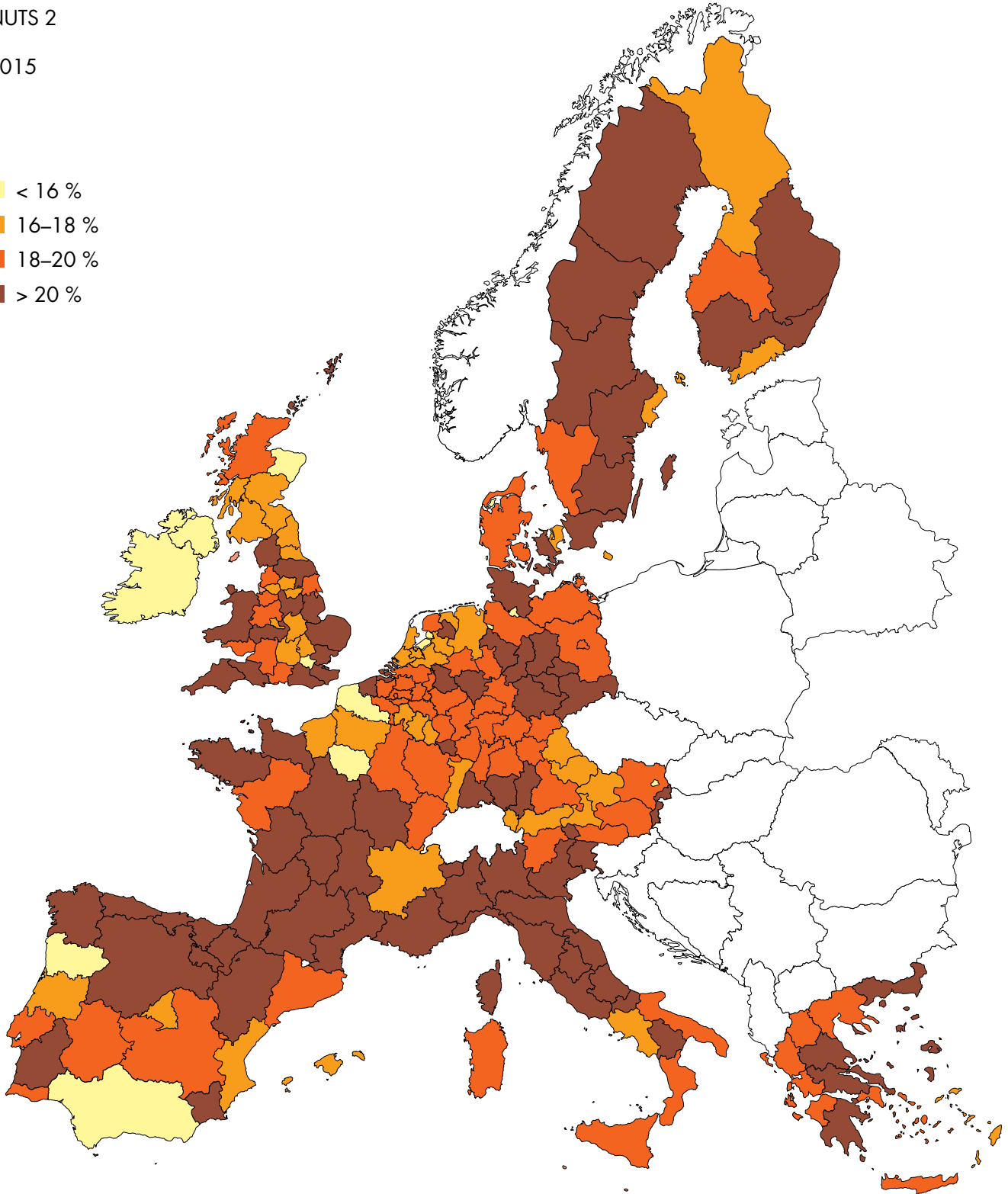
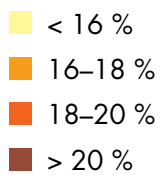
Karta 2 b

Personer över 64 år som andel av den totala befolkningen 2015

EU-15

NUTS 2

2015

Arbetskraftens utveckling på regional nivå

Som tidigare har framgått kommer andelen äldre i befolkningen att öka kraftigt i de flesta europeiska regioner under de närmaste decennierna. Detta kommer att bli till bekymmer, eftersom den del av befolkningen som skall bära den extra kostnaden samtidigt blir mindre. På karta 3 anges det år då arbetskraften på regional nivå förväntas börja minska på grund av befolkningsfaktorn – med andra ord det år då befolkningsutvecklingen inte längre bidrar till att öka arbetskraftens storlek. Metoden är densamma som vi använde för den övergripande analysen i del 1 av rapporten (se bilaga B).

- I flera geografiska områden, bland annat hela södra Tyskland, Frankrike och Storbritannien, kommer den naturliga befolkningsförändringen att under de kommande två decennierna orsaka en ökning av arbetskraften.
- I tre stora geografiskt sammanhängande områden kommer läget att vara rakt motsatt – arbetskraftsreserven kommer vid sekelskiftet att väsentligen ha minskats. Regionerna i fråga är hela Italien norr om Molise, hela norra Spanien mellan Katalonien och Galicien, Nordrhein-Westfalen, Saarland, Lorraine och Flandern.
- Analysen av vilket år arbetskraften kommer att börja minska på grund av befolkningseffekten visar två olika toppar: dels kommer utvecklingen att vända i många regioner runt sekelskiftet, dels kommer många regioner att uppleva detta efter 2010. Det är endast i mycket få regioner som vändpunkten kommer att inträffa under perioden 2000–2010.

I korthet:

- *Det finns ett gap på tio år mellan regionerna vad gäller den tidpunkt när arbetskraftsreserverna kommer att minska.*
- *I flera grupper av regioner har befolkningseffektens bidrag till arbetskraften redan minskat. Detta minskar risken för brist på arbetskraft i vissa områden.*

Relaterade frågor:

- *När det gäller att motverka de befolkningstrender som skapar två grupper av regioner i Europa inställer sig frågan om ökad rörlighet helt naturligt.*
- *Befolkningssituationen ökar behovet av att fortsätta strukturpolitiken på nationell nivå och på EU-nivå, för att utnyttja tillgängliga resurser så effektivt som möjligt genom att höja arbetskraftens kompetens och genom att investera för ökad produktionskapacitet och rörlighet på alla plan.*
- *För att arbetskraftsreserverna skall kunna mobiliseras kommer det att krävas en rad åtgärder på kompetens- och kunskapsområdet. Därför måste man ta reda på vilken utbildningspolitik som lämpar sig bäst för de olika regionernas ekonomier och specialiteter.*

Karta 3

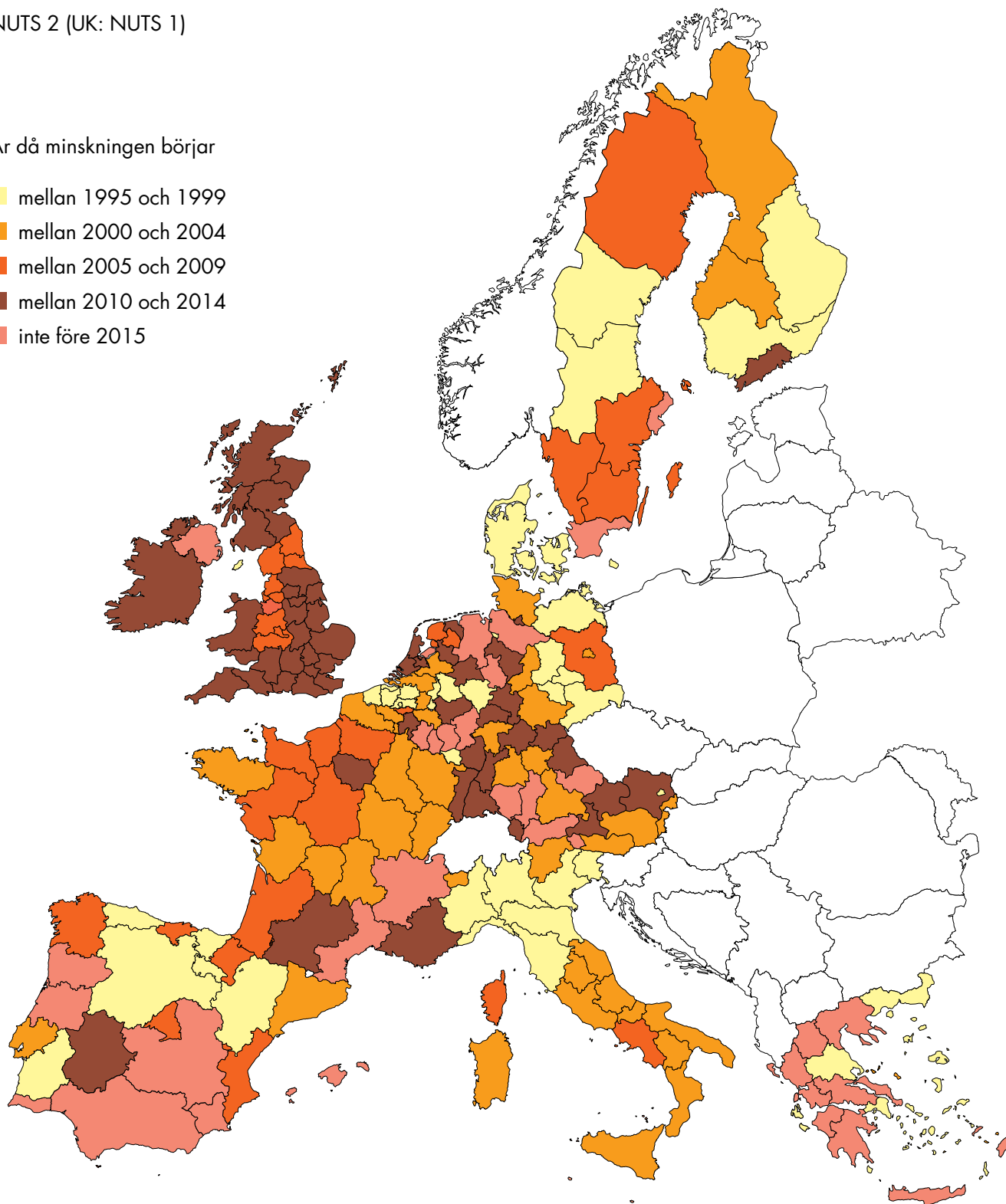
Är då arbetskraften kommer att börja minska på grund av befolkningseffekten

EU-15

NUTS 2 (UK: NUTS 1)

År då minskningen börjar

- mellan 1995 och 1999
- mellan 2000 och 2004
- mellan 2005 och 2009
- mellan 2010 och 2014
- inte före 2015

Den arbetsföra befolkningens åldrande

En annan aspekt på åldrandet har betydelse för arbetsmarknaden, nämligen den potentiella arbetskraftens åldrande. I den här avdelningen bygger uppskattningarna på åldersgruppen 15–64 år, eftersom det är den enda grupp som det finns lämpliga statistiska uppgifter om.

På karta 4 visas åldringstakten i form av tillväxtindex för den andel som åldersgruppen 50–64 utgör; indextalet för 2015 (1995 = 100) varierar mellan 105 % och 160 %.

- I de franska, nederländska, belgiska och irländska regionerna är åldringstakten inom den arbetsföra befolkningen mycket hög.
- I de regioner där befolkningen redan 1995 var äldre (Tyskland och norra Italien) åldras arbetskraften i lägre takt.
- Oberoende av åldringstakten visar analysen av arbetskraftens åldersstruktur (andelen personer över 45 i åldersgruppen 15–64) att det är i de tyska regionerna som EU:s äldsta arbetskraft troligen kommer att finnas om 20 år. Andelen personer över 45 i gruppen 15–64 kommer att vara över 40 % där.
- I nästan samtliga övriga regioner kommer åldersgruppen 45–64 att utgöra mer än en tredjedel av den arbetsföra befolkningen.
- En mindre andel, cirka 25 %, kommer 2015 att förekomma endast i fem isolerade områden: södra Spanien, Irland, Bretagne, Nord-Pas-de-Calais och hälften av regionerna i Benelux-länderna.

I korthet:

- *I kombination med befolkningseffektens minskade bidrag till arbetskraften kommer det faktum att den arbetsföra befolkningen i allmänhet blir äldre att göra de regionala återverkningarna på arbetsmarknaden mer betydande.*
- *Allmänt sett finns en mer markant tendens att den arbetsföra befolkningen blir äldre i Tyskland och Italien.*
- *Med undantag av vissa isolerade områden påverkas samtliga EU-regioner, fast vid olika tidpunkter.*

Relaterade frågor:

- *Inom den ekonomiska sfären, när det börjar märkas mer konkret på regional nivå att arbetskraftsreserverna blir allt äldre, kan särskilda åtgärder komma att krävas, på grund av regionernas specialisering och villkoren på arbetsmarknaden.*
- *Uttryckt i mer allmänna sociala termer kan det, beroende på utvecklingen i befolkningsfrågan, komma att ställas politiska krav i de olika regionerna när det gäller till exempel bostäder och hälso- och sjukvård.*

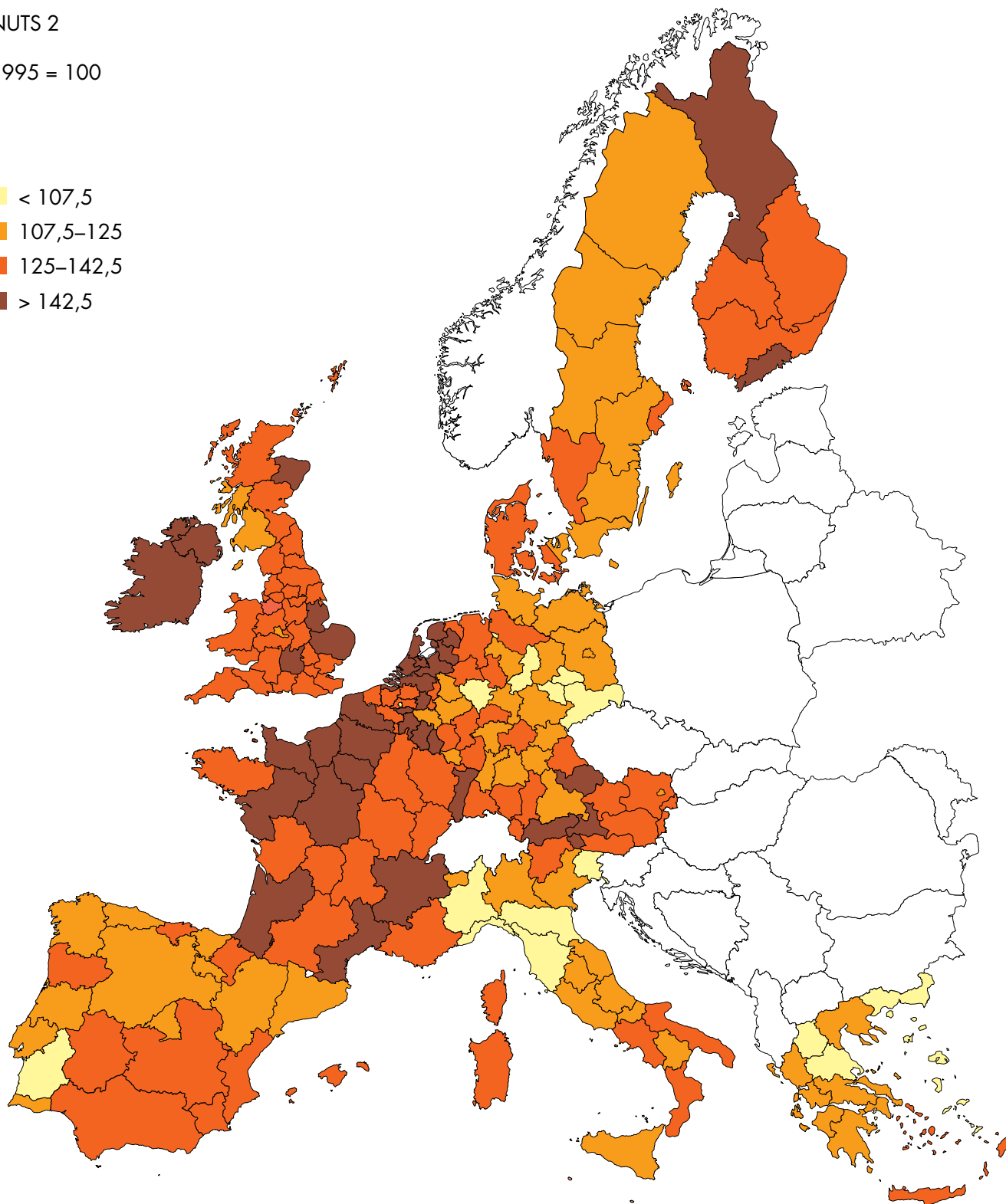
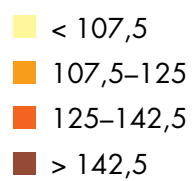
Karta 4

Tillväxt för åldersgruppen 50–64 år under perioden 1995–2015

EU-15

NUTS 2

1995 = 100

Slutsatser

Vi fann tre trender när det gäller befolkningsutvecklingens effekter:

1. Stora skillnader i läget på regional och nationell nivå.
2. Polarisering av vissa befolkningstrender och ekonomiska trender, med konsekvenser för arbetet med att göra EU mer enhetligt.
3. Potentiell befolkningsmässig obalans, som skulle kunna leda till brist på arbetskraft och därmed underminera arbetsmarknaden.

Eftersom framtidsscenarioet för befolkningsutvecklingen i regionerna är mycket osäkert, är det troligt att unionen kommer att ställas inför nya utmaningar under nästa århundrade. Politiken både i de olika nationerna och i unionen måste gå ut på att se till att arbetskraften utnyttjas maximalt i områden där den är en bristvara, och samtidigt att nya arbetsmöjligheter skapas där det finns arbetskraft i överflöd och där arbetslösheten ligger kvar på en hög nivå. En viss geografisk rörlighet krävs av arbetskraften i en marknadsekonomi, men den viktigaste utmaningen inför framtiden är att, alltmedan tekniken snabbt ändras, underlätta rörligheten inom arbetslivet genom att ge arbetskraften nödvändig kompetens.

Befolkningstrender i ansökarländerna

Utvidgningen av unionen är ett av de viktigaste stegen i den europeiska integrationen. Under de närmaste åren måste åtminstone några av de för närvarande tolv ansökarländerna finna sin plats inom Europeiska unionen (se fotnoten i inledningen avseende Malta).

Det är därför lämpligt att avsluta den här översikten över unionens viktigaste befolkningsrelaterade utmaningar med en kortfattad redogörelse för den framtida befolkningsutvecklingen i dessa länder.

Syftet är inte att göra någon detaljanalys, utan snarare att peka på punkter där de berörda länderna uppvisar likheter eller olikheter, såväl sinsemellan som i förhållande till EU:s nuvarande medlemsstater, när det gäller de utmaningar som befolkningsutvecklingen kan leda till.

Trender för den totala befolkningsutvecklingen

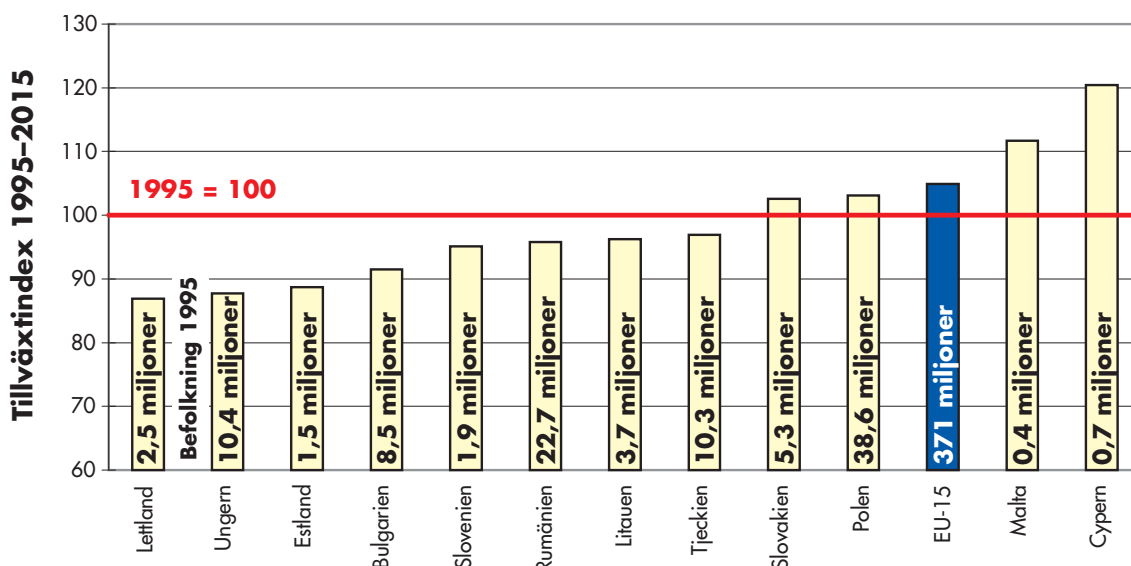
Hur ser den befolkningsmässiga bilden ut för de länder som är i färd med att övergå till marknadsekonomi? En första indikator visas i figur 9, nämligen index för befolkningsökningen mellan 1995 och 2015. Som synes kommer nästan ingen ökning alls att ske.

- Mellan 1995 och 2015 kommer EU:s befolkning att öka trots att befolkningsutvecklingen kommer att sakta ned. Detta är fallet för enbart fyra av ansökarländerna: Polen, Slovakien, Cypern och Malta.
- Om vi undantar Cypern och Malta, vilkas små befolkningar gör att ökningen ändå inte går att jämföra med de andra ländernas, kommer samtliga ansökarländer att ha en lägre befolkningstillväxt än EU.

Figur 9 – Ansökarländerna

Total befolkningstillväxt mellan 1995 och 2015

(1995 = 100)

Källor: United Nations World Population Prospect 1996 (ansökarländerna) – Eurostat, Befolkningsprognoser 1996, baslinjescenariet (EU-15).

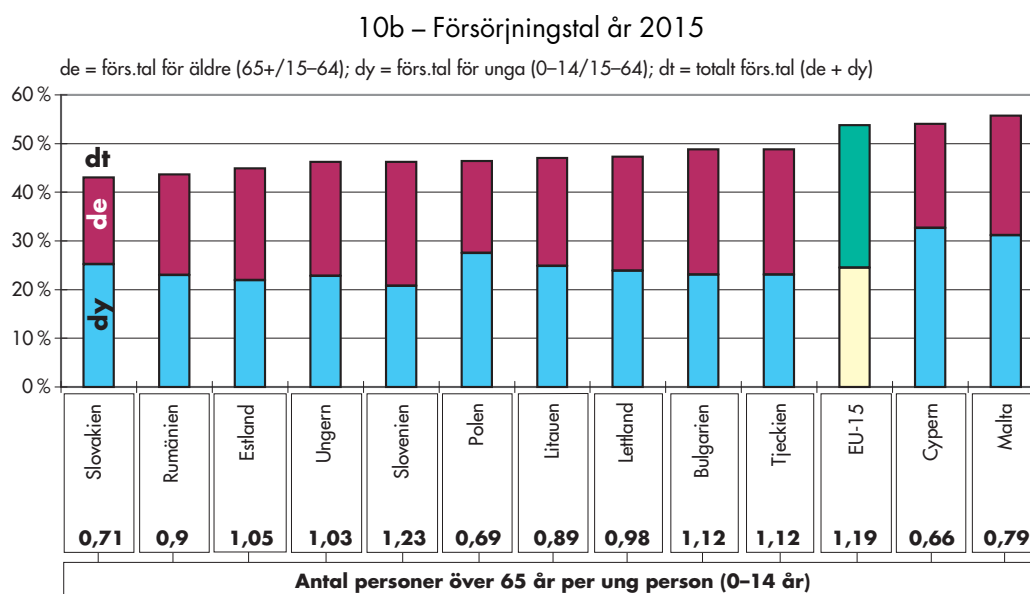
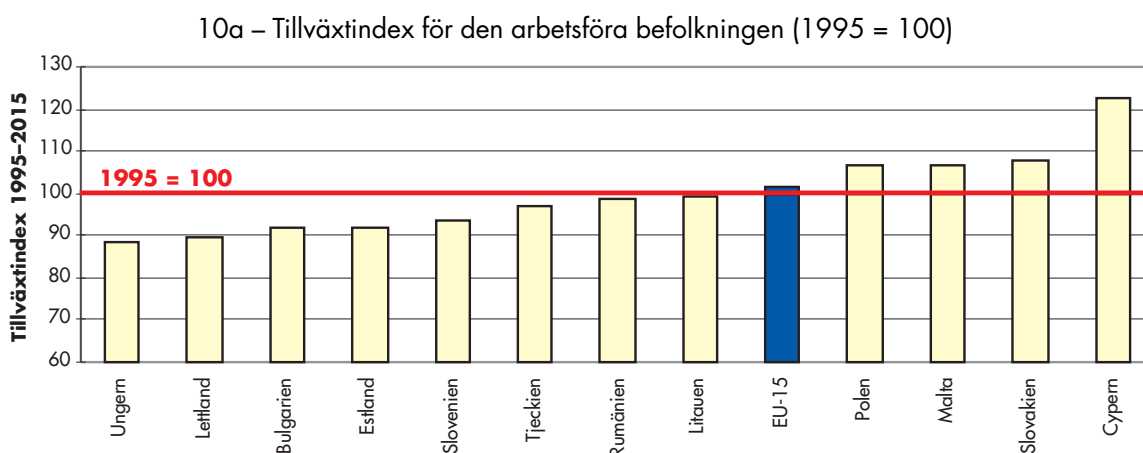
Den arbetsföra befolkningen

Hur kommer befolkningsförändringarna att påverka arbetsmarknaden i ansökarländerna? Liksom i de föregående analyserna ligger två indikatorer till grund för slutsatserna: försörjningstalen och den arbetsföra befolkningens tillväxt. Resultaten, som redovisas i figur 10, leder till följande slutsatser:

- Några av de länder där den totala befolkningen kommer att minska under de närmaste 20 åren kommer under samma period att få uppleva en markant minskning av den arbetsföra befolkningen.
- I Polen och Slovakien kommer den arbetsföra befolkningen att växa snabbare än den totala befolkningen.
- Försörjningstalen ger en mer detaljerad bild av skillnaderna mellan de olika länderna när det gäller befolkningens åldrande. Försörjningstalet för äldre är lägre i samtliga ansökarländer än i EU. Trots detta har fem av dem en större andel äldre än yngre personer och förhållandevis höga försörjningstal (Estland, Ungern, Slovenien, Bulgarien och Tjeckien).
- Bland de länder som har en yngre befolkningsstruktur bör Polen och Slovakien särskilt noteras.

Figur 10 – Ansökarländerna

Utvecklingsindikatorer för den arbetsföra befolkningen (15–64 år) mellan 1995 och 2015

Källor: United Nations World Population Prospect 1996 (ansökarländerna) – Eurostat, Befolkningsprognoser 1996, baslinjescenariet (EU-15).

Kännetecknen för befolkningsutvecklingen

Den långsammare befolkningstillväxt som kan iaktas i de flesta östeuropeiska länder kan förklaras av låga födelse-
tal, hög dödlighet och en stor utvandring under de senaste åren. De sammanlagda födelsetalen har sjunkit betydligt under de senaste åren och vissa av de östeuropeiska länderna ligger nu under genomsnittet i EU.

Befolkningens åldrande har inte gått så långt i dessa länder på grund av deras förhållandevis höga dödlighetstal.

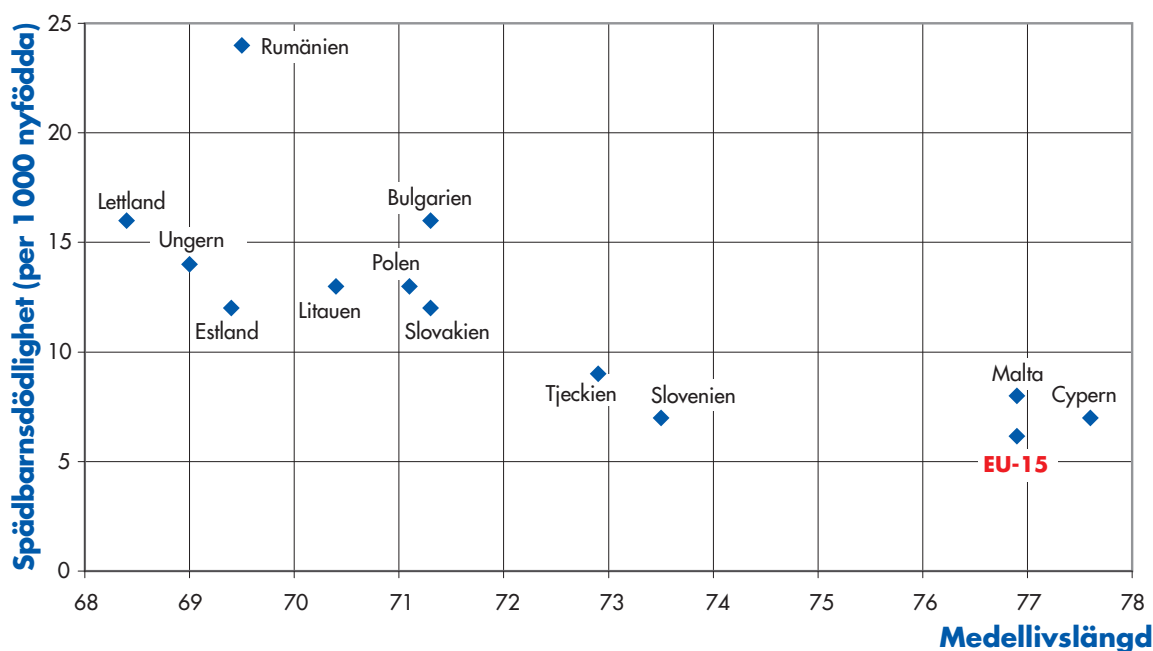
Detta rör barn yngre än ett år (hög spädbarnsdödlighet) och den äldsta delen av befolkningen.

I figur 11 visas var varje land befinner sig i förhållande till två variabler som generellt kan fungera som utvecklingsindikatorer.

- Om man bortser från de atypiska fallen Malta och Cypern, vilkas tidigare ekonomiska och sociala utveckling är väsensskild från de övriga tio ansökländernas, kan man konstatera att betydande insatser krävs för att sänka dödligheten.
- Slovenien och Tjeckien förefaller ha gjort framsteg i detta sammanhang – deras spädbarnsdödlighet är lägre än 10 per 1000 nyfödda.
- Rumänien har ganska hög spädbarnsdödlighet och ganska kort medellivslängd. Tillsammans med de baltiska länderna och Ungern har Rumänien lyckats sämst med att öka medellivslängden.

Figur 11 – Ansökländerna

Spädbarnsdödlighet och medellivslängd 1995

Källor: United Nations World Population Prospect 1996 (ansökländerna) – Eurostat, Befolkningsprognoser 1996, baslinjescenariet (EU-15).

Slutsatser

Befolkningens åldrande kommer att drabba även de central- och östeuropeiska länderna, även om det kommer att ske senare och i mindre omfattning. I hälften av dessa länder har befolkningsutvecklingen redan lett till att trycket på deras välfärdssystem har ökat – systemen är redan nu i svårigheter.

Dessutom kommer dessa länder att drabbas av en minskning av den arbetsföra befolkningens storlek, i vissa fall en markant minskning. Detta är en förvarning om att de kommer att ställas inför samma problem som EU kommer

att drabbas av efter 2010. För att tillväxt skall vara möjlig i framtiden måste arbetskraftsreserverna tas i anspråk. Utvecklingen i Polen och Slovakien kan bli något annorlunda. En kontinuerlig ekonomisk tillväxt och ett ökat antal arbetstillfällen kommer att krävas. Klyftan mellan städer och landsbygd kan bli en särskild utmaning i dessa länder.

Dessutom står länderna i fråga inför andra utmaningar, särskilt på hälso- och sjukvårdsområdet – de måste sänka sina höga dödlighetstal.

Bilaga

A. Scenarier för den framtida utvecklingen av EU:s befolkning (1995–2015)

Genomsnittligt antal barn per kvinna

	1995	2000	2005	2010	2015
Hög	1,50	1,75	1,87	1,91	1,92
Låg	1,42	1,40	1,40	1,40	1,41
Baslinje	1,45	1,55	1,60	1,63	1,64
Äldre	1,42	1,40	1,40	1,40	1,41
Yngre	1,50	1,75	1,87	1,91	1,92

Medellivslängd för nyfödda (män)

	1995	2000	2005	2010	2015
Hög	74,3	75,5	76,9	78,1	79,2
Låg	73,5	73,9	74,3	74,7	75,0
Baslinje	73,9	74,7	75,6	76,4	77,2
Äldre	74,3	75,5	76,9	78,1	79,2
Yngre	73,5	73,9	74,3	74,7	75,0

Medellivslängd för nyfödda (kvinnor)

	1995	2000	2005	2010	2015
Hög	80,7	81,7	82,7	83,7	84,4
Låg	80,1	80,5	80,9	81,3	81,5
Baslinje	80,4	81,1	81,9	82,5	83,1
Äldre	80,7	81,7	82,7	83,7	84,4
Yngre	80,1	80,5	80,9	81,3	81,5

Årligt invandringsnetto (tusental)

	1995–1999	2000–2004	2005–2009	2010–2014
Hög	934	977	840	788
Låg	527	391	388	396
Baslinje	719	654	605	592
Äldre	527	391	388	396
Yngre	934	977	840	788

B. Metod för beräkning av befolkningsfaktorns och beteendefaktorns (förvärvsfrekvensens inverkan) andel av förändringar av arbetskraften

På grundval av befolkningen i åldern 15–64 år, uppdelad efter årsklass och kön för 1995, och befolkningsprognoser för åldersgruppen 15–64, uppdelad efter årsklass och kön för perioden fram till 2015, har vi för vardera könet,

om	P_t	=	antal personer i åldersgruppen 15–64 år t
	$P_{i,t}$	=	antal personer i årsklassen med åldern i år t (i mellan 15 och 64 år)
	$\sigma_{i,t}$	=	andelen personer i årsklassen med åldern i inom åldersgruppen 15–64 år t , varvid vektorn $(\sigma_{15}, \sigma_{64})_t$ anger strukturen per ålder år t så att $P_{i,t} / P_t = \sigma_{i,t}$ där $\sum \sigma_i = 1$ för år t
och om	$ar_{i,t}$	=	förvärvsfrekvensen för årsklassen med åldern i år t (dvs. andelen personer i årsklassen som ingår i arbetskraften)
	$AP_{i,t}$	=	antal personer i årsklassen med åldern i år t som ingår i arbetskraften (dvs. som förvärvsarbetar eller söker förvärvsarbete)
	AP_t	=	antal personer (15–64 år) som ingår i den totala arbetskraften år t

följande förhållanden:

$$AP_{i,t} = ar_{i,t} \times P_{i,t} = ar_{i,t} \times \sigma_{i,t} \times P_t$$

$$AP_t = \sum_i (ar_{i,t} \times \sigma_{i,t} \times P_t)$$

och skillnaden i arbetskraftens storlek mellan två tidpunkter enligt följande:

$$\Delta AP = \frac{\sum_i (ar_i \times \sigma_i \times \Delta P)}{\text{befolkningseffekt}} + \frac{\sum_i (ar_i \times \Delta \sigma_i \times P)}{\text{förvärvsfrekvensseffekt}} + \frac{\sum_i (\Delta ar_i \times \sigma_i \times P)}{\text{rest}} + \frac{\varepsilon}{\text{rest}}$$

det vill säga summan av de två effekterna:

- Förvärvsfrekvensseffekten (beteendeeffekten), uttryckt som arbetskraftens ändring med konstant storlek på åldersgruppen 15–64 och konstant åldersstruktur; detta anger vilken andel av en given population som ingår i arbetskraften, dvs. har eller söker arbete.
- Befolkningseffekten, uttryckt som arbetskraftens ändring med konstant förvärvsfrekvens för varje årsklass; befolkningseffekten kombinerar en effekt med anknytning till populationens storlek och en effekt med anknytning till dess ålderssammansättning.

Vid metodens tillämpning på var och en av EU-medlemsstaterna har restfaktorn ε med anknytning till tidsseriens diskreta natur aldrig överstigit 2,5 % av den totala avvikelserna. Därför har vi bortsett från den i analysen av resultaten.

Europeiska kommissionen

Befolkningsrapport — 1997

Luxemburg: Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer

1998 — 34 s. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-828-0878-5

Pris (exkl. moms) i Luxemburg: 15 ecu